

AUTONOMIE VŮLE STRAN PŘI UZA VÍRÁNÍ ARBITRÁŽNÍ DOLOŽKY Z POHLEDU SPOTŘEBITELE

ALICA OBERTO VÁ

Masaryk University, Faculty of Law, the Czech Republic

Abstract in original language:

Má práce se orientuje na arbitrážní doložku, konkrétně ve vztahu k spotřebiteli. Prezentuji několik oblastí, kdy strany mohou vyjádřit svou vůli a ovlivnit tak způsob řešení jejich potenciálních sporů. I když jim právo poskytuje relativně široké pole realizace, ne všechna rozhodnutí budou pak vést k uspokojení jejich původních záměrů. V některých případech, což bude prokázáno v příspěvku, to může způsobit i vyloučení národních ochraňujících ustanovení. Pro jejich jistotu doporučuji zejména být dostatečně pozorný a vyhnout se nepravidelným formulacím.

Key words in original language:

Arbitrážní doložka; spotřebitel; vůle stran; ochraňující ustanovení; pravidla ekvity; výběr rozhodce; odůvodnění rozhodnutí; Newyorská úmluva o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů; Projekt pro mimosoudní řešení spotřebitelských sporů.

Abstract:

My presentation is focused on the arbitration clause, more precisely in relation to the protection of the weaker party. I provide several matters in which the parties may express their will and determine the way of dealing with their potential disputes. Even if the law proposes quite a wide field for their modification, not all of them will lead to the satisfaction of their primary intention. In some cases, as it will be proven in the essay, they may inadvertently exclude the protection which would have been ensured by national preserving dispositions.

Key words:

Arbitration clause; consumer; parties' autonomy; preserving dispositions; rules of equity; choice of arbiter; New York Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards; Project of extrajudicial dealing with consumer disputes.

1. ÚVOD

Má práce se orientuje na problematiku arbitrážní doložky v mezinárodních kontraktech, konkrétně z pohledu spotřebitele. Nesnažím se o zahrnutí všech možností a jejich důsledků, ale o podání vyváženého pohledu na nejkritičtější otázky této problematiky. Cílem je co nepraktičtěji nastínit, co si strany mohou dohodnout a jaká konkretizace je pro ně výhodná. Ve spotřebitelských smlouvách je totiž potřeba postupovat zvláště pečlivě, protože nesprávná formulace může vést k vyloučení vnitrostátních ochraňujících ustanovení.

2. ARBITRÁŽNÍ ŘÍZENÍ

Na úvod považuji za nezbytné alespoň stručně vyjmenovat klady arbitrážního řízení.

Literatura i praxe se ohledně výhod shoduje zejména na větší autonomii stran (výběr soudiště, rozhodců, procesních pravidel), neformálnosti, neveřejnosti, mlčenlivosti a jednodušší vymahatelnosti (hlavně v zahraničí)¹ Tento výčet ale není vyčerpávající a proto se můžeme setkat třeba s „...dispozici dokonce i s kontrolními pravomocemi obecných soudů.“²

Skutečností zakládající pravomoc rozhodčího soudu je předem uzavřená smlouva mezi stranami (arbitrážní doložka), která bývá zejména součástí smlouvy hlavní, nebo dohoda ad hoc. V rámci prevence, jistoty a vzájemných korektních vztahů je mnohem zodpovědnější si toto ujednání dohodnout dopředu a vyhnout se tak případným rozporem.

3. PRÁVNÍ ÚPRAVA

Co se týče právní úpravy, oporu pro mezinárodní rozhodčí doložku nacházíme v Newyorské úmluvě 74/1959, o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů, která částečně nahradila Evropskou úmluvu o mezinárodní obchodní arbitráži ze Ženevy, vydaná pod číslem 176/1984 Sb. V českém právním řádu je tato otázka upravena hlavně v zákone č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů (dále jen ZRR). V rámci Evropského společenství je snaha alespoň částečně regulovat tyto vztahy, čeho projevem je vydání několik směrnic obsahujících protekcionistické prvky směrem k spotřebiteli. Konkrétně jde o směrnice č. 85/577/EHS o ochraně spotřebitele v případě smluv uzavřených mimo obchodní prostory; 98/7/EHS kterou se mění směrnice 87/102/EHS o sblížení právních a správních předpisů členských států týkajících se spotřebitelského úvěru a č. 2005/29/EHS o nekalých obchodních praktikách vůči spotřebitelům na vnitřním trhu.

4. PŘÍPUSTNOST ROZHODČÍ DOLOŽKY V SPOTŘEBITELSKÝCH SMLOUVÁCH

Co se týče interpretace, samotný pojem „spotřebitel“ přenechalo primární právo Evropského společenství jeho definici sekundárnímu.³ Termín je nutno vykládat autonomně, co dle judikatury ESD znamená, že jde „spotřebitele, který má dostatek informací a je v rozumné míře pozorný a opatrný.“⁴ Výklad podmínek srovnávací reklamy byl vysvětlen v stanovisku generálního advokáta Antonia Tizzana v případě Lidl Belgium GmbH & Co. KG proti Etablissements Franz Colruyt NV.⁵

Rozhodčí řízení „je mimosoudní způsob řešení sporů nezávislými a nestrannými rozhodci, který bývá využíván jako náhrada civilního procesu při řešení majetkových sporů.“⁶ Arbitráží

¹ Klein, B.: Pozapomenuté výhody rozhodčího řízení. In: Právní fórum, Praha, 4/2008, s. 128.

² Rozehnalová, N.: Právo mezinárodního obchodu, Brno: Masarykova univerzita, 2001, 302.

³ Tomečková, V.: Spotřebitel při obchodech uzavřených mimo provozovnu, Brno: Masarykova univerzita, 2007.

⁴ Spotřebitelská legislativa EU Web: Ministerstvo průmyslu a obchodu [citováno 28. dubna 2009]. Dostupný z: <http://www.mpo.cz/dokument13713.html>.

⁵ Rozsudek Evropského soudního dvora ze dne 29.07.2004, stanovisko Generálního advokáta Antonia Tizzana - Lidl Belgium GmbH & Co. KG proti Etablissements Franz Colruyt NV.

⁶ Ochrana spotřebitele v rozhodčím řízení Web: Právník [citováno 2. května 2009]. Dostupný z: <http://www.pravnik.cz/a/300/ochrana-spotrebitele-v-rozhodcim-rizeni.html>.

řízení zaznamenává zejména v poslední době značný rozmach. Netýká se už jenom některých obchodníků, ale stále více se promítá do různých oblastí, které byly doposud chráněny speciálními ustanoveními zákona, zejména v rámci ochrany spotřebitele. Tento trend ilustrativně zachycuje také francouzská novela, která přepsala článek 2061 Občanského řádu. Zákodárce v ní otevřel přístup k arbitráži také pro spory občanské povahy vzniklé mezi odborníky (třeba živnostníky). Táto reforma vzbudila značnou nedůvěru, protože umožňuje vynucování arbitráží doložky slabší straně, která je tak zbavená možnosti obrátit se na „normální“ soud.⁷ Dopad úpravy na mezinárodní spory potvrdila i judikatura v případě Jaguar z května 1997.⁸

Zjevně tady balancujeme tady mezi autonomií vůle stran a zásadou profesionality na jedné straně a nevyhnutnou ochranou slabší strany spolu s vydáním někdy dokonce nezvratného, vykonatelného rozhodnutí na straně druhé. „Reálnou nerovnováhu je nutno řešit, čemuž se nevěnuje pouze jednotlivý národní zákonodárce, ale také Evropské společenství, které přijalo mj. směrnici č. 93/13/ES ze dne 5.4.1993 o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách, která se projevila na nové úpravě paragrafů 52 a následujících občanského zákoníku v platném znění.“⁹ a která by potenciálně mohla vést k vyloučení použití arbitrážní doložky v spotřebitelských smlouvách. Zakotvuje tu povinnost rozhodců aplikovat ochranné spotřebitelské právo minimálně unijní úrovně. V rozhodnutí E.M.M. Claro Evropský soudní dvůr vyjádřil navíc povinnost obecných soudů (v případě návrhu na zrušení rozhodčího nálezu) přezkumu souladu rozhodčí smlouvy se směrnicí ex lege. Směrnice dle rozhodnutí „musí být vykládána v tom smyslu, že vyžaduje, aby vnitrostátní soud, kterému je předložena žaloba na neplatnost rozhodčího nálezu, posoudil neplatnost rozhodčí dohody a zrušil tento nálezh v důsledku toho, že uvedená dohoda obsahuje zneužívající klauzuli, i když spotřebitel neplatnost rozhodčí dohody uplatnil nikoli v rámci rozhodčího řízení, ale pouze v rámci žaloby na neplatnost.“¹⁰

Směrnice však obsahuje hlavně dva problémy – časovou působnost a článek 3. Co se týče působnosti, otázky vstávají případě použitelnosti směrnice 93/13 na skutečnosti, které nastaly před přistoupením České republiky ke Společenství (1. květen 2004). Zajímavé je, že dle „rakouské a španělské vlády je směrnice 93/13 na tento případ každopádně použitelná. Podle jejich názoru totiž podle článku 67 a 68 dohody o přidružení a článku 3 zákona č. 1/1994, kterým byla ratifikována tato dohoda, byla Maďarská republika (a rovněž i Česká Republika – pozn. autorky) již před přistoupením povinna přizpůsobit vnitrostátní právní řád ustanovením směrnice. (...) Ke stejnému závěru, i když jinak odůvodněnému, dochází lotyšská vláda“¹¹ Evropský soudní dvůr se vyjádřil k předběžné otázce v případě Ynos kft proti János Vargovi

⁷ Arbitrage Web: Wikipedia.fr [citováno 2. května 2009]. Dostupný z: <http://fr.wikipedia.org/wiki/Arbitrage>.

⁸ Gaillard, E.: Arbitrage – contrat consommation. In: Revue d'arbitrage, Paris, 1997, s.537.

⁹ Vybrané meze volby práva v mezinárodní obchodní arbitráži Web: Právník [citováno 8. května 2009]. Dostupný z: <http://www.pravnik.cz/a/301/vybrane-meze-volby-prava-v-mezinarodni-obchodni-arbitrazi.html>.

¹⁰ Rozsudek Evropského soudního dvora ze dne 26.10.2006, žádost o rozhodnutí o předběžné otázce Audiencia Provincial de Madrid, Španělsko – Elisa María Mostaza Claro v. Centro Móvil Milenium SL.

¹¹ Rozsudek Evropského soudního dvora ze dne 14.07.2004, stanovisko Generálního advokáta Antonia Tizzano - Ynos kft proti János Vargovi.

dle stanoviska Generálního advokáta Antonia Tizzana, že nemá pravomoc ve věci rozhodnout.¹² Tizzano se ale naštěstí ztotožnil s českou a maďarskou vládou, že směrnice se „nemohou dovolávat dotčené osoby, neboť skutkové okolnosti nastaly v roce 2002, tedy před přistoupením Maďarské republiky k Evropské unii, a tudíž pro něj ještě nebyla tato směrnice závazná (11)“¹³

V směrnici Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách se v článku 3 odstavci 1 uvádí, že „(s)mluvní podmínka, která nebyla individuálně sjednána, je považována za nepřiměřenou, jestliže v rozporu s požadavkem přiměřenosti způsobuje významnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran, které vyplývají z dané smlouvy, v neprospěch spotřebitele“¹⁴ To může mít za následek, že je národní soud nebude považovat za závazné směrem k spotřebiteli. V odstavci 3 je pak odkaz na přílohu, která obsahuje informativní a nevyčerpávající seznam podmínek, které mohou být pokládány za nepřiměřené. Mezi nimi se výslovně nachází pod písmen q) také požadavek na spotřebitele, aby předkládal spory výlučně rozhodčímu soudu.¹⁵ Komplikace může způsobit ne zcela povedený jazykový překlad směrnice, protože dle platného českého znění se zákaz vztahuje pouze na rozhodčí soudy, „na který se nevztahují ustanovení právních předpisů.“¹⁶ Tím se ale vyloučí jeho použití, protože jak stále arbitrážní soudy, tak soudy ad hoc se řídí českým právem. „Teoreticky lze uvažovat o tom, že by se toto ustanovení vztahovalo na rozhodčí doložky, které by stanovily rozhodčí instituci v zahraničí, nebo pokud by rozhodčí doložka obsahovala pověření k rozhodování podle zásad spravedlnosti podle § 25 odst. zákona o rozhodčím řízení. Ovšem zůstává otázkou, zdali evropský zákonodárce měl skutečně na mysli tyto nepřiliš obvyklé situace.“¹⁷ Každopádně například slovenská, anglická ani německá tento požadavek neobsahuje.

Evropský soudní dvůr se ale v případě Claro výrazně přiklonil na stranu spotřebitele, když uznal že arbitrážní doložka může být chápána jako nepřiměřená. Konkrétně šlo o případ španělské občanky, která uzavřela smlouvu s mobilním operátorem Centro Móvil obsahující také doložku odkazující v případě sporu na soukromý rozhodčí soud. Když paní Claro nedostála velmi krátké opisovací lhůtě, společnost se obrátila na zmíněný soud. Paní Claro nenamítala nepoctivé praktiky a prohrála v meritě věci. Pak napadla nález před španělským soudem tvrzením o nepřiměřených praktikách a ten položil předběžnou otázku.. Evropský

¹² Rozsudek Evropského soudního dvora ze dne 26.10.2006, žádost o rozhodnutí o předběžné otázce Audiencia Provincial de Madrid, Španělsko – Elisa María Mostaza Claro v. Centro Móvil Milenium SL.

¹³ Rozsudek Evropského soudního dvora ze dne 14.07.2004, stanovisko Generálního advokáta Antonia Tizzana - Ynos křt proti Jánosi Vargovi.

¹⁴ Směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách.

¹⁵ Směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách.

¹⁶ Směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách.

¹⁷ Rozhodčí doložky ve spotřebitelských smlouvách Web: Epravo [citováno 2. května 2005]. Dostupný z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/rozhodci-dolozky-ve-spotrebitelskych-smlouvach-ano-ci-ne-55269.html>.

soudní dvůr se vyjádřil, že je povinnosti soudu zkoumat jestli je arbitrážní doložka neplatná pro nepřiměřené praktiky, a to i když to nebylo namítáno v arbitrážním řízení, ale až v žalobě na zrušení.

Další předpis, který je při uzavírání rozhodčí doložky v spotřebitelských vztazích třeba brát v potaz jsou ustanovení § 55 a § 56 občanského zákoníku, která upravují tzv. nepřiměřené podmínky ve spotřebitelských smlouvách a představují implementaci evropské právní úpravy. Týkají se interpretaci smluvních ujednání, které se vykládají v prospěch slabší strany a pak zdůrazňují princip dobré víry

5. OBSAH SMLUVNÍ DOLOŽKY

Arbitrážní doložka by měla být jasná, výstižná a měla by vyjádřit vzájemnou vůli stran. Vyhnout se případným budoucím problémům lze především její správnou formulaci, kde by strany měly kromě volby práva také:

1. detailně rozpracovat rozsah doložky
2. jasně vyjádřit vůli podřídit řešení sporu rozhodcům v rámci rozhodčího řízení
3. přesně označit instituci (kdo bude spor rozhodovat)
4. určit počet rozhodců
5. označit místo konání arbitrážního řízení
6. jmenovat jazyk jednání
7. vyřešit otázku přezkoumatelnosti rozhodčího nálezu rozhodčím tribunálem¹⁸

Dále se budu zabývat jen těmi skutečnostmi, které můžou ohrozit postavení spotřebitele

5.1 VOLBA PRÁVA

Strany si mohou vybrat z několika možností. V případě, že si právo samy neurčí, postupuje se dle kolizních pravidel v § 10 ZMPS nebo článku 3 nařízení č. 593/2008 Sb., o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (je nutné ale splnit dvě podmínky: jedná se o členské státy Evropského společenství a rozhodčí smlouva byla uzavřena po 1.7.2008).

Pravidla, které rozhodce použije při řešení sporů můžou být:

- právo státu některé ze stran

- právo jiného státu (spíše teoreticky) – při této volbě se může stát, že si strany zvolí právo státu bez jeho úplné znalosti. Výstražným příkladem je ve francouzské úpravě institut „latant defect“ zboží, který je poměrně detailně rozpracován judikaturou Supreme Court, aniž by byl explicitně zmíněn v Code Civil (Občanský zákoník). Nedostatečná informovanost o ustálení judikatury v daném státě může způsobit vážné komplikace.

¹⁸ Rozehnalová, N.: Mezinárodní právo obchodní II díl řešení sporů, Brno: Masarykova univerzita, 1999, 388.

- pravidla stálého rozhodčího soudu – velmi praktické, zejména když se strany rozhodnou pro rozhodce tohoto institutu (pravidla jsou jasná, rozhodce je důkladně zná, žádná strana nemá výhodu „domácího prostředí“, rozhodnutí je předvídatelné)
- zvláštní pravidla (například pro leasingové smlouvy)
- vlastní pravidla vytvořené stranami – tento způsob se nedoporučuje a často je zdrojem problémů, v podstatě dává prostor různým spekulacím na obou stranách, osobně ji považuji za nejrizikovější volbu.
- na základě pravidel ekvity a ex aequo et bono – jedná se o zajímavou možnost, která zřetelně odlišuje arbitráž od řízení před obecnými soudy. Česká judikatura je v této oblasti zatím vzácná, což je pochopitelné vzhledem k novosti tohoto titulu. Zde se můžeme nechat inspirovat alespoň rozhodnutími zahraničních soudů, a lze předpokládat, že působením evropské unifikace se bude v případě českých rozhodců postupovat obdobně. Dle francouzského práva se mohou strany dohodnout, že arbitr bude rozhodovat dle tzv. „amiable composition“, neboli ex aequo et bono. Vždy tak ale neudělají, je rozhodce jenom oprávněn, ale je dokonce povinnost dle ekvity postupovat. Dle francouzského Supreme Court „musí být proces rozhodování dvoustupňový. Nejdřív arbitr uplatní právo (nebo smluvní pravidla), a pak prokáže, že výsledek je ekvitní.“¹⁹ Posouzení rozhodce je ale těžko předvídatelné a doporučuje se jen v případě, že se strana obává, že bude po právní stránce v nevýhodě a tohle by mohla být šance, jak se domoci příznivějšího rozhodnutí. Na první pohled spravedlivé řešení skrývá množství potencionálních problémů. „Zásady spravedlnosti denacionalizují řešení sporu, což znamená, že nemusí a nemá být rozhodováno podle hmotného práva země, kde rozhodčí řízení probíhá nebo kterou si strany stanovily jako soudiště nebo jiného práva určeného dle kolizních norem. Spotřebitel se tak dostává na velmi tenký led, protože by tím pak byla popřena veškerá ochranná opatření, která se vztahují právě k obchodům firem a běžných konzumentů – spotřebitelů.“²⁰

Ještě je třeba dodat, že nezvolení rozhodného práva nemá vliv na platnost, resp. neplatnost doložky, protože „pravidla (postup řízení), kterými se rozhodci mají řídit ve smyslu ustanovení § 19 zákona č. 216/1994 Sb., v platném znění, nejsou podstatnou náležitostí rozhodčí doložky.“²¹ Rozhodčí doložka má ale dle obecně uznávané doktríny separability samostatný život nezávislý na smlouvě, a proto i dle judikatury „nevztahuje-li se důvod neplatnosti smlouvy na rozhodčí doložku týkající se sporů z této smlouvy, nemá neplatnost smlouvy vliv na platnost rozhodčí doložky.“²²

¹⁹ Dupeyre, J. et Bouckaert, Ch.: French courts confirm liberal approach toward international arbitration Web: Focus Europe [citováno 8. května 2009]. Dostupný z: <http://www.arbitration.fr/resources/French+Courts+confirm+Liberal+approach+toward+International+Arbitration+by+Romain+Dupeyre+and+Christian+Bouckaert-2008.pdf>

²⁰ Ochrana potřeby v rozhodčím řízení Web: Právník [citováno 2. května 2009]. Dostupný z: <http://www.pravnik.cz/a/300/ochrana-spotrebitel-v-rozhodcim-rizeni.html>

²¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28.03.2007, sp. zn. 32 Odo 95/2006.

²² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19.12.2007, sp. zn. 29 Odo 1222/2005.

5.2 JASNĚ VYJÁDŘIT VŮLI

Zákon, ani žádná mezinárodní dohoda nespécifikuje zvláštní podmínky projevu vůle. Pořád ale platí, že je nutno vůli podřídit spor k řešení rozhodcům vyjádřit jasně, aby splňovala požadavky kladené na právní úkon obecně. Například „volba práva nemůže být učiněna závislou na projevu vůle, omisivním či komisivním chování třetí strany, která není účastníkem smlouvy.“²³ Co se týče formálních požadavků, „Newyorská úmluva a také arbitrážní soudy většiny zemí vyžadují písemnou formu s podpisy.“²⁴ Opět tady zdůrazňují výhodu užití vzorových doložek. Dnes se arbitráž v oblasti spotřebitelů uplatňuje zejména při smlouvách o spotřebitelských půjčkách. Nicméně, pro tyto vztahy jsou typické adhezní smlouvy, které obecně zvýhodňují druhou stranu před spotřebitelem, který nemá alternativu k podepsání a je tak nedobrovolně zbaven práva na spravedlivý soudní proces.²⁵ Někdy bývají označovány jako „mandatory“ - povinné smlouvy. Alespoň částečnou ochranu tady poskytuje ZRŘ, který v § 3 odst. 2 stanoví: „tvoří-li však rozhodčí doložka součást podmínek, jimiž se řídí smlouva hlavní, k níž se rozhodčí doložka vztahuje, je rozhodčí doložka platně ujednána i tehdy, jestliže písemný návrh hlavní smlouvy s rozhodčí doložkou byl druhou stranou přijat způsobem, z něhož je patrný její souhlas s obsahem rozhodčí smlouvy.“²⁶ Dokazování bude ale jistě komplikované a těžko prokazatelné. Navíc je otázkou, jestli takto zjednaná doložka může znamenat nerovnováhu práv a povinností. Evropský soudní dvůr má za to, že ano, co vyjádřil v případě E.M.M. Claro²⁷.

5.3 PŘÍMÉ OZNAČENÍ INSTITUCE

Dosud jasně nevyřešenou otázkou je nestrannost rozhodce. I když například „americká praxe vychází z toho, že jestliže je některý z rozhodců jmenován výlučně jednou ze stran, pak takový rozhodce nemusí splňovat výše uvedený standard nestrannosti (vychází se z toho, že proti sobě mohou stát dva takto neplnohodnotní rozhodci s rovným hlasovacím právem při řešení procesních i věcných otázek sporu). U rozhodce, jenž není jmenován tímto způsobem (jediný rozhodce, nebo předsedající rozhodce jmenovaný subjektem odlišným od stran), však musí být zaručena jeho nestrannost v plném (mezinárodním) pojetí.“²⁸ „Mimoходом, v otázce přípustných kontaktů strany a jí jmenovaného rozhodce dochází v posledních letech k významnému posunu. Samozřejmě stále platí, že strana a jí jmenovaný rozhodce spolu nesmějí jednat o věcné stránce sporu mimo rámec rozhodčího řízení. Oproti někdejšímu striktnímu odmítání jakýchkoli kontaktů mezi stranami a rozhodci mimo ústní jednání se však

²³ Bělohávek, A.: Volba práva v závazkových vztazích s mezinárodním prvkem. In: Právní fórum, Praha, 3/2006, s. 82.

²⁴ Lestrade, E.: Drafting Arbitration Clauses in International Agreements Web: Social science research network [citováno 28. dubna 2009]. Dostupný z: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=943930.

²⁵ Aldermar, R.M.: Consumer Arbitration: The Destruction of the Common Law. In: Journal of American Arbitration, Forthcoming, Houston, 2006, s. 9.

²⁶ Zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů.

²⁷ Rozsudek Evropského soudního dvora ze dne 26.10.2006, žádost o rozhodnutí o předběžné otázce Audiencia Provincial de Madrid, Španělsko – Elisa María Mostaza Claro v. Centro Móvil Milenium SL.

²⁸ Winterová, A.: Civilní právo procesní, Praha: Nakladatelství Linde, 2008, s. 679.

dnes považují některé kontakty za přípustné, např. když strana „svému“ rozhodci sdělí, koho si nepřeje jako předsedu rozhodčího senátu. Sám jsem (JUDr. Klein - pozn. autorky) daleko spíše zastáncem toho, aby strany s rozhodci za trvání sporu spolu vůbec nekomunikovaly jinak než v oficiálním rámci sporu, ale zdá se, že se tento názor stává postupně menšinovým.²⁹

5.4 POČET ROZHODCŮ

„Pokud se strany neshodnou na osobě jednoho rozhodce, avšak každá jmenuje jednoho rozhodce, přičemž oba svoji funkci písemně přijali, lze konkretizovat osoby rozhodců již v rozhodčí smlouvě. V ní může i nemusí být uvedeno, že tito dva jmenovaní rozhodci volí předsedajícího rozhodce (...). Je však také možné, aby již v rozhodčí smlouvě bylo uvedeno i jméno předsedajícího rozhodce - za předpokladu, že bude jmenovanými rozhodci zvolen a před podpisem rozhodčí smlouvy tuto funkci písemně přijme“³⁰. Důležité je upozornit, že při volbě stálého rozhodčího soudu bude konkrétní rozhodce určen. „Skutečnost, že daný spor nebude rozhodovat R. s. ČR z pozice stálého rozhodčího soudu, ale konkrétní rozhodce zapsaný v jeho seznamu, je pak stranám známa z rozhodčí doložky. Ochrana spotřebitele je tedy dostatečně garantována.“³¹

5.5 OTÁZKA PŘEZKOUMATELNOSTI ROZHODČÍHO NÁLEZU ROZHODČÍM TRIBUNÁLEM

„Tak jako i v případě jiných procesních smluv, dominují u rozhodčích smluv dva základní výstavbové prvky ovlivňující její povahu: vůle stran vytvářejících prvotní předpoklad její existence a derogace pravomoci soudů určitého státu či států a založení příslušnosti rozhodce či rozhodčího soudu“³². Proto stát určitým způsobem zasahuje do arbitrážního řízení, a to zejména tím, že umožňuje straně, která se cítí dotčena nespravedlivým rozhodnutím rozhodce obrátit se s požadavky přezkumu nálezu na obecný soud.

I tady se ale projevuje snaha zákonodárce co nejdříve vymezit pole autonomie stran s respektem k jejich společné vůli. Na rozdíl od řízení před soudy je řízení před rozhodci v moderních úpravách rozhodčího řízení pojímáno v základní podobě jako jednoinstanční. Dispozice s odvolací instancí je dána stranám samotným. Strany mají v rukou dispozici s případnou odvolací instancí a tak si ji v doložce mohou vytvořit uvnitř rozhodčího řízení samého. Některé rozhodčí řády však toto neumožňují.³³ Tato možnost bývá kritizována hlavně proto, že toto dispozitivní ustanovení může být vnuceno slabší straně, které se tak zcela odejme možnost nápravy. Problémem je ale navíc skutečnost, že ne všechny státy takovéto ujednání respektují, i když „(t) y státy, které podepsaly Newyorskou úmluvu mají jenom velmi malý rozsah přezkoumání arbitrážních nálezů a jsou donuceny nařídít zastavení

²⁹ Arbitrage Web: Wikipedia.fr [citováno 2. května 2009]. Dostupný z: <http://fr.wikipedia.org/wiki/Arbitrage>.

³⁰ Rozehnalová, N.: Právo mezinárodního obchodu, Brno: Masarykova univerzita, 2001, 302.

³¹ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 05.12.2007, sp. zn. As 29/2007-95.

³² Rozehnalová, N.: Mezinárodní právo obchodní II díl řešení sporů, Brno: Masarykova univerzita, 1999, 388.

³³ srovnej např. § 1, odst. 4 Řádu Rozhodčího soudu při HK a AK ČR

všech řízení odporujících mezinárodním arbitrážním doložkám.³⁴ Osobně se ale domnívám, že každý je odpovědný za své konání, a proto jestli s takovou doložkou jednou souhlasil měl by také být schopen nést všechny následky s tím spojené. Pořád platí pravidlo *iura vigilantiibus, non dormientibus prosunt*.

6. DALŠÍ ASPEKTY

6.1 NEVEŘEJNOST

Obecně uznávaná výhoda neveřejnosti arbitrážního řízení může také znamenat ohrožení spotřebitele, jelikož jde u uzavřený spor a „poměrně otevřeně (se) vyskytují sladěné řetězce v složení půjčková společnost, k ní spřízněný rozhodčí soud a na závěr dobrá spolupráce exekutorů.“³⁵ Takle možnost zneužití byla prezentována také v publikaci *International perspectives on consumer's access to justice*, kde autor upozorňuje, že jelikož neexistuje žádný záznam z jednání, obecně nemá arbitr povinnost vysvětlit své rozhodnutí a nikde není informace o tom, které důkazy pojal za relevantní a na základě čeho rozhodl.³⁶ Navíc se nevytváří ani tzv. „case-law“ a pro strany je velice těžké předvídat výsledek jejich sporů.

Dalším problémem je fakt, že záznamy o tom, že společnost je v řízení jsou tajné a tak nic nebrání tomu, aby nadále vykonávala (třeba i podnikatelskou) činnost a vystupovala před ostatními spotřebiteli jako věrohodný partner.

6.2 ODŮVODŇOVÁNÍ ROZHODNUTÍ

I když v rámci povinností stanovených mezinárodními smlouvami nemusí arbitr své rozhodnutí odůvodnit, v praxi se různé instituce snaží tento trend potlačit a požadovat alespoň stručné vysvětlení. „Například AAA Statement of Principles stanoví, že na žádost kterékoli strany má arbitr provést jednoduché písemné odůvodnění rozhodnutí. Podobně dle pravidel CPR Institute for Dispute Resolution má rozhodce tak učinit, nestanoví-li si strany jinak.“³⁷

7. SITUACE V ČESKÉ REPUBLICCE

Evropská komise v roce 2002 negativně reagovala na českou právní úpravu v roce 2007 konstatováním, že ochrana spotřebitele není dostatečná. „Náklady rozhodčího řízení několikanásobně převyšují soudní poplatky, a to vše s odkazem na stávající zákon o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů. V takovém případě je obezřetnost zcela na místě. Výsledek, byť rychlý, nemusí mít v případě spotřebitelských sporů se spravedlností nic společného a rozhodnutí přitom bude právně vykonatelné,“ uvedla právnička Klára Přikrylová

³⁴ Bělohávek, A.: Volba práva v závazkových vztazích s mezinárodním prvkem. In: Právní fórum, Praha, 3/2006, s. 82.

³⁵ Plusy a mínusy arbitráží Web: Etrend [citováno 8. května 2005]. Dostupný z: <http://www.etrend.sk/podnikanie/firemne-pravo/plusy-aminusy-arbitrazi/156724.html>.

³⁶ Rickett, C. E. F., Thomas, G., Telfer, W.: *International perspectives on consumer's access to justice*, Cambridge: University Press, 2003, 328.

³⁷ Rickett, C. E. F., Thomas, G., Telfer, W.: *International perspectives on consumer's access to justice*, Cambridge: University Press, 2003, 328.

z SOS.³⁸ To se dá ale zmírnit (jak bude prokázáno dále) správnou formulací a i přesto se domnívám, že tato úprava aktuálněji odráží současné potřeby a v budoucnu bude tento institut využíván ještě častěji.

Od 1.dubna 2008 je navíc ze strany Ministerstva průmyslu a obchodu snaha informovat spotřebitele o jeho právech a možnostech prostřednictvím letáků a brožur v rámci Projektu pro mimosoudní řešení spotřebitelských sporů. Také se spotřebitel může „obrátit na kontaktní místa Hospodářské komory ČR nebo spotřebitelských organizací, a to poštou, osobně do protokolu, elektronicky.“³⁹ Obecně vidím cestu větší informovanosti veřejnosti jako správnou, jelikož s rozvojem společného trhu a informačních technologií (např. nákup zboží přes internet) nemůžeme tento typ obchodu z mezinárodní arbitráže vyloučit úplně. Znamenalo by to obrovský krok zpět. Za další ústřetový krok ze strany Ministerstva průmyslu a obchodu, který má za úkol zejména přiblížit arbitrážní řízení běžnému spotřebiteli je „pilotní projekt, který umožní úspěšně řešit spory mezi spotřebiteli a podnikateli mimosoudní cestou. Ministerstvo předpokládá, že pomocí mediace a arbitráže by se měly ročně vyřešit zhruba tři tisícovky sporů.“⁴⁰ Zaměřuje se zejména na spory ohledně reklamace, které jsou stěžejní problematikou spotřebitelských sporů. Veliké ambice potvrzují i slova ministra průmyslu a obchodu Martina Římana: „Nový systém využívá existující legislativu, a nebylo tedy nutné měnit zákony, ani zřizovat nové instituce. Předpokládáme, že mimosoudní řešení konkrétního sporu nebude trvat déle než dva měsíce, tedy výrazně méně, než je průměrná doba řízení u soudu. Přidanou hodnotou tohoto projektu tedy může být také snížení zátěže obecných soudů.“ Hlavním prostředkem je snížení finanční zátěže v případě řízení před rozhodčími spory. „V první ani druhé fázi nebude ani jedna ze stran sporu platit žádné poplatky. Pokud se spor dostane do třetí fáze, arbitráže, zaplatí navrhovatel poplatek rozhodčímu soudu ve výši 800 Kč. Podle předpokladů ministerstva do této fáze dospěje maximálně třetina sporů. I tak ale budou náklady na mimosoudní řešení sporu relativně nízké, protože se sníží náklady na zastupování a dojíždění, neboť řízení může proběhnout písemně. Zcela pak odpadnou náklady na odvolací řízení, protože o arbitráži rozhoduje rozhodčí soud pouze v jednom stupni.“⁴¹

8. ZÁVĚR

Je zřejmé, že není možné bránit spotřebitelům využívat arbitrážní doložky, které se hlavně v posledních letech stávají velice oblíbené. V každém případě by ale měla být zaručena jejich ochrana minimálně na komunitární úrovni a každý případ (jak ostatně zkonstatoval také

³⁸ Spotřebitelům chybí možnost mimosoudního řešení sporů Web: Euroskop [citováno 2. května 2009]. Dostupný z: <http://www.euroskop.cz/38/6953/clanek/spotrebitelum-chybi-moznost-mimosoudniho-reseni-sporu/>.

³⁹ Spotřebitelům pomohou mediátoři a speciální arbitráže Web: Businessinfo [citováno 10. května 2009]. Dostupný z: <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/pravni-ochrana/spotrebitеле-pomoc-mediatori-i-arbitraze/1001142/47832/>.

⁴⁰ Spotřebitelům pomohou mediátoři a speciální arbitráže Web: Businessinfo [citováno 10. května 2009]. Dostupný z: <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/pravni-ochrana/spotrebitеле-pomoc-mediatori-i-arbitraze/1001142/47832/>.

⁴¹ Spotřebitelům pomohou mediátoři a speciální arbitráže Web: Businessinfo [citováno 10. května 2009]. Dostupný z: <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/pravni-ochrana/spotrebitеле-pomoc-mediatori-i-arbitraze/1001142/47832/>.

Evropský soudní dvůr) je nutné posoudit zvlášť s ohledem na všechny okolnosti, které by potenciálně mohli znamenat užití nepřiměřených praktik. Zároveň velmi kladně hodnotím snahu Ministerstva spočívající zejména v osvětě a přiblížení základních institutů spotřebitelům, díky čemu se můžou minimálně vyhnout nesprávně formulovaným doložkám, které v konečném důsledku mají jiný efekt, než strany chtěli dosáhnout. Tahle problematika ale rozhodně není zatím jasně vyřešena a její postupný vývoj bude záležet na právní úpravě a judikatuře.

Literature:

- Klein, B.: Pozapomenuté výhody rozhodčího řízení. In: Právní fórum, Praha, 4/2008, s. 128.
- Rozehnalová, N.: Právo mezinárodního obchodu, Brno: Masarykova univerzita, 2001, 302.
- Tomečková, V.: Spotřebitel při obchodech uzavřených mimo provozovnu, Brno: Masarykova univerzita, 2007.
- Gaillard, E.: Arbitrage – contrat consommation. In: Revue d'arbitrage, Paris, 1997, s.537.
- Rozehnalová, N.: Mezinárodní právo obchodní II díl řešení sporů, Brno: Masarykova univerzita, 1999, 388.
- Aldermar, R.M.: Consumer Arbitration: The Destruction of the Common Law. In: Journal of American Arbitration, Forthcoming, Houston, 2006, s. 9.
- Winterová, A.: Civilní právo procesní, Praha: Nakladatelství Linde, 2008, s. 679.
- Rozehnalová, N.: Právo mezinárodního obchodu, Brno: Masarykova univerzita, 2001, 302.
- Rozehnalová, N.: Mezinárodní právo obchodní II díl řešení sporů, Brno: Masarykova univerzita, 1999, 388.
- Rickett, C. E. F., Thomas, G., Telfer, W.: International perspectives on consumer's access to justice, Cambridge: University Press, 2003, 328.

Reviewer:

Jiří Valdhans

Contact – email:

Alica.obertova@centrum.cz